

ارتقای عملکرد نظام مالیاتی

با تکیه بر فناوری‌های نسل چهارم صنعت

معاونت بررسی‌های اقتصادی
اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی تهران

تهیه و تنظیم: فاطمه علیزاده آغاسمعیلی

معاونت بررسی‌های اقتصادی

اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی تهران

خرداد ۱۴۰۳

از طریق پست الکترونیکی زیر می‌توانید پیشنهادها و نظرات اصلاحی خود را به واحد مربوطه منعکس
نمایید:

economic_research@tccim.ir

استفاده از مطالب این گزارش با ذکر منبع بلامانع است.

فهرست مطالب

مقدمه.....	۴
۱. نظام مالیاتی هوشمند.....	۵
۲. فناوری‌های مورد استفاده در یک نظام مالیاتی هوشمند.....	۷
۳. فرآیندهای تحول دیجیتال نظام مالیاتی.....	۱۱
۴. تاثیر فناوری‌های نسل چهارم صنعت بر نظام مالیاتی.....	۱۳
۵. تنگناهای پیش‌روی هوشمندسازی نظام‌های مالیاتی.....	۱۶
۶. نتیجه‌گیری و توصیه‌های سیاستی.....	۱۸
منابع.....	۱۹

مقدمه

آدام اسمیت، چهار اصل عدالت، مشخص بودن مالیات، سهولت در وصول مالیات و صرفه‌جویی را به‌عنوان داده و چهار معیار توزیع عادلانه بار مالیات‌ها، ساختار روشن مالیات‌ها، بهینه‌سازی مالیات و تبیین شرایط رضایت افراد در اخذ مالیات‌ها را به‌عنوان ستاده یک نظام مالیاتی مطلوب تلقی کرده است. نظام مالیاتی هوشمند، با بهره‌گیری موثر و کارآمد از ظرفیت فناوری‌های مدرن و هوشمند، امکان دسترسی به داده‌های با کیفیت از تمام فعالیت‌های اقتصادی مودیان را داشته و با اشراف کامل و رصد دقیق فعالان اقتصادی، منجر به تحقق چهار اصل و چهار معیار آدام اسمیت می‌شود. به‌طور کلی و با استناد به تعاریف بین‌المللی، نظام مالیاتی هوشمند، نظامی یکپارچه، داده‌مبنا، مبتنی بر فناوری‌های نوین هوشمند است و دربرگیرنده ویژگی‌هایی است که در آن کارایی و عدالت نظام مالیاتی، رضایت ذینفعان، شفاف‌سازی رویدادهای مالی و مالیاتی و تامین اعتبارات هزینه‌ای بودجه عمومی کشور به واقعیت می‌پیوندد. با توجه به اهمیت شناسایی نظام مالیاتی هوشمند در عصر انقلاب صنعتی چهارم، در این گزارش ضمن نگاهی بر نظام مالیاتی هوشمند و اجزای آن، فناوری‌های نوین به‌کارگرفته شده در یک نظام مالیاتی هوشمند و مزایای آن مورد بررسی قرار گرفته است.

۱. نظام مالیاتی هوشمند

هدف اصلی یک سیستم مالیاتی افزایش درآمدها برای تأمین مالی مخارج عمومی به بهترین نحو است. سطح درآمدهای مالیاتی در یک اقتصاد تحت تأثیر سیاست‌های مالیاتی، اداره مالیات و همچنین میزان تبعیت مالیات‌دهندگان و سیستم اجرایی دولت از قوانین است. طراحی سیستم‌های مالیاتی نقش مهمی در حمایت از رشد اقتصادی و تضمین عدالت اجتماعی ایفا می‌کند، زیرا بر رفتار شهروندانی که می‌توانند همزمان کارگر، سرمایه‌گذار، مصرف‌کننده و مالیات‌دهنده باشند، تأثیر می‌گذارد (سازمان درون اروپایی مالیات^۱، ۲۰۲۰). برای اینکه دولت‌ها سیستم مالیاتی مطلوب و عادلانه‌ای طراحی نمایند، می‌بایست ساختار سیستم مالیاتی خود را به سمت هوشمند شدن سوق دهند. نظام مالیاتی هوشمند نظامی است یکپارچه، مبتنی بر داده، مودی محور، بر مبنای فناوری‌های نوین هوشمند و شامل ارکان و ویژگی‌هایی است که در آن کارایی^۲ و عدالت نظام مالیاتی رعایت شده باشد. این نظام ضمن افزایش رضایت ذینفعان، شفافیت رویدادهای مالی و شفافیت مالیاتی، تأمین اعتبارات بودجه عمومی کشور و عدالت اجتماعی را پی دارد. بسیاری از ادارات مالیاتی فرآیند دیجیتالی شدن را با خودکارسازی عملکردهای اصلی مانند ثبت نام الکترونیکی و تشکیل پرونده آغاز نموده‌اند. با این حال، دولت‌های بسیاری، به ویژه در آسیا، در حال حرکت به مرحله بعدی تحول دیجیتال هستند. در حالی که توجه نهادهای درآمدی در ابتدا بر کامپیوتری کردن فرآیندهای معمول اداره مالیات (مانند ثبت نام مالیات‌دهندگان و حسابداری درآمد) متمرکز بود، طی سال‌های اخیر اکثر ادارات مالیاتی وب سایت‌های خود را برای ارائه تراکنش و همچنین ارائه خدمات دیگر طراحی کردند. در ابتدا بسیاری از خدمات بر پر کردن الکترونیکی اظهارنامه مالیاتی برای مالیات‌های عمده و پرداخت الکترونیکی مالیات متمرکز بوده است. با گذشت زمان دولت‌ها خدمات دو طرفه بیشتری از جمله هشدارها و اعلان‌های الکترونیکی را اتخاذ کردند. آنها همچنین سیستم‌ها و فرآیندهای خودکاری را برای تبادل داده‌های مالیات‌دهندگان بین مشاغل، ارگان‌های دولتی و نهادهای درآمدی توسعه داده‌اند.

تحولات فناوری اطلاعات و ارتباطات (ICT) در دهه‌های اخیر، در زمینه تشکیل پرونده الکترونیکی و پرداخت مالیات، فرصت‌های زیادی را برای نهادهای درآمدی برای افزایش درآمد دولت، بهبود کارایی و ارتقای کیفیت خدمات ارائه شده به مودیان فراهم کرده است. ایجاد و توسعه یک زیرساخت قوی و مستحکم در کلیه ابعاد به‌ویژه فناوری اطلاعات یکی از مولفه‌های اصلی یک نظام مالیاتی کارآمد و موثر محسوب می‌شود. این امر نشان‌دهنده گامی بزرگ به سوی جریان یکپارچه‌سازی و پیوسته داده است که نرخ انطباق را افزایش داده و هزینه‌ها را به

¹ Intra-European Organisation of Tax Administrations (IOTA)

² . Efficiency

میزان قابل توجهی کاهش می‌دهد. به عنوان مثال، جمهوری خلق چین به طور سیستماتیک فناوری‌های نوین را در راه اندازی سیستم مالیات طلایی^۳ پیاده سازی کرده است.

شکل ۱. تکامل سازمان‌های مالیاتی

منبع: بانک توسعه آسیایی^۴، ۲۰۲۲

³ Golden Tax System

سیستم مالیات طلایی چین یک سیستم مدیریت و نظارت بر مالیات بر ارزش افزوده در این کشور است که برای اولین بار در سال ۱۹۹۴ راه‌اندازی شد. چین قصد دارد با ارتقای نحوه عملکرد سیستم مالیات طلایی، از «مدیریت مالیات از طریق فاکتور» به «مدیریت مالیات از طریق کلان داده» گذر کند. این پروژه یکی از پروژه‌های دولت الکترونیک چین است

⁴ Asian Development Bank

۲. فناوری‌های مورد استفاده در یک نظام مالیاتی هوشمند

فناوری زیربنای مراحل چرخه حیات مدیریت مالیاتی است. طیف گسترده‌ای از فناوری‌ها که در یک نظام مالیاتی به کار گرفته می‌شود در شکل ۱ نشان داده شده است.

شکل ۱. خلاصه‌ای از فناوری‌های متداول در ادارات مالیاتی

منبع: بانک توسعه آسیایی^۵، ۲۰۲۲

هوش مصنوعی:

به تعریف کمیسیون اروپا^۶، هوش مصنوعی به سیستم‌هایی اطلاق می‌شود که با تجزیه و تحلیل محیط خود و انجام اقداماتی با درجات مختلفی از خودمختاری برای دستیابی به اهداف خاص رفتار هوشمندانه‌ای را نشان می‌دهد. هوش مصنوعی تقریباً در تمامی جنبه‌های زندگی بشر از جمله آموزش، امور مالی، مراقبت‌های بهداشتی و... به‌طور فزاینده‌ای در راستای سهولت و تسریع امور در حال رشد و بهره‌برداری است. فناوری‌های مبتنی بر هوش مصنوعی به عنوان ارزش افزوده تلقی می‌شوند، زیرا آن‌ها به‌طور بالقوه می‌تواند در زمان صرفه‌جویی کرده و فرآیندها را تسریع بخشد (انهولم و همکاران^۷، ۲۰۲۲). جدیدترین روش‌هایی که می‌توان به وسیله آن‌ها فرار

⁵ Asian Development Bank

⁶ European Commission's

⁷ Enholm et al

مالیاتی^۸ و تقلب‌های صورت گرفته را پیش‌بینی و شناسایی نمود، الگوریتم‌های یادگیری ماشین است. سرعت و دقت بالای روش‌های یادگیری ماشین و همچنین قابلیت تغییر و تکمیل ورودی‌های سیستم، ویژگی‌هایی هستند که سازمان‌های مالیاتی در صورت استفاده از هوش مصنوعی می‌توانند از آن‌ها به نحو مطلوب استفاده نمایند و دقت تشخیص فرار مالیاتی را افزایش دهند (روان و همکاران^۹، ۲۰۱۹). با کمک هوش مصنوعی، مقامات مالیاتی می‌توانند داده‌های مالیاتی را در زمان واقعی مقایسه، نقاط ضعف مالیاتی را به سرعت شناسایی و اقدامات لازم را برای مبارزه با فرار مالیاتی غیرقانونی انجام دهند.

کلان داده:

کلان داده تقریباً در تمامی فعالیت‌های بشری در حال رشد است. اصطلاح کلان داده به منابع داده‌ای وسیع و مستقل از هم مربوط می‌شود. این ویژگی داده‌های بزرگ، آن‌ها را به‌عنوان یک فرصت عظیم پیش‌روی سازمان‌ها قرار داده است. در اداره مالیات جهانی، این فناوری از موضوعات بسیاری مهمی است که مورد بررسی قرار می‌گیرد. برای حسابداران مالیاتی که با حجم عظیمی از داده‌ها مواجه هستند، نیاز به معرفی یک الگوی جدید و ارزیابی مجدد سیستم برای مدیریت و پردازش این داده‌ها وجود دارد. فناوری کلان داده فرصت‌هایی را برای افزایش کیفیت حسابرسی و اطلاعات حسابداری فراهم می‌نماید (وارن و همکاران^{۱۰}، ۲۰۱۵)

بلاکچین:

بلاکچین بستری است که از قابلیت تبادل و ذخیره‌سازی داده پیام‌های الکترونیکی در محیط نامتمرکز برخوردار است. این بستر به جهت برخورداری از فناوری رمزنگاری داده‌ای قابلیت ذخیره و انجام تراکنش‌ها با امنیت بالا برخوردار است. پیاده‌سازی این بستر در حوزه نظام مالیاتی می‌تواند مزایای بسیاری در زمینه‌هایی مانند شناسایی مودیان و تسهیل و تسریع در دریافت مالیات یا عوارض داشته باشد. استفاده گسترده از سیستم‌های مبتنی بر این فناوری می‌تواند مالیات را در لحظه وقوع شناسایی نموده، از فعال اقتصادی اخذ و به حساب دولت واریز نماید و کاهش تقریباً ۵۰ درصدی فرآیند حسابرسی مالیاتی را به همراه داشته باشد. استقرار این فناوری نیاز به زیرساخت‌های فنی، فناوری احراز هویت و یک امضای دیجیتال دارد. به‌عنوان مثال شخصی را در نظر بگیرید که واردات کالایی را انجام می‌دهد. شخص مزبور کالای مورد نظر خود را وارد کرده و به واسطه سیستم بلاکچین و بدون مراجعه حضوری به گمرک، هزینه‌های خود را پرداخت کرده و محصولات خود را به انبار آورده است. آنچه که مهم است، ثبت این محصولات در سیستم بلاکچین از حیث وزن و قیمت است. اگر شخصی بخواهد این محصولات را خریداری نماید با امضای دیجیتال و احراز هویت در سیستم بلاکچین و پرداخت هزینه کالا باعث

⁸ Tax evasion

⁹ Ruan et al

¹⁰ Warren et al

می‌شود که میزان جنس خریداری شده و فروخته شده و میزان درآمد هر شخص در سیستم بلاکچین مشخص بوده و بر اساس درآمد هر شخص مالیات اخذ شود (شکیل و تاسنیا^{۱۱}، ۲۰۲۲). شایان ذکر است بسیاری از کشورهای آسیا و اقیانوسیه مانند آذربایجان، قزاقستان، جمهوری قرقیزستان، اندونزی، مالزی، سنگاپور و ویتنام در حال برنامه‌ریزی برای معرفی سیستم‌های بلاکچین در اداره مالیات خود هستند (بانک توسعه آسیایی، ۲۰۲۲).

پردازش ابری:

رایانش ابری، مدلی برای افزایش گستردگی و در دسترس بودن شبکه بر اساس تقاضای کاربر جهت دسترسی به منابع محاسباتی است که قابل ترکیب‌بندی و اشتراک‌گذاری با شبکه‌ها، سرورها و برنامه‌های کاربردی می‌باشد که با کمترین تلاش مدیریتی جهت ارائه و انتشار سریع منابع در شبکه حاصل می‌شود. بر اساس ویژگی‌های بیان شده برای این نوع فناوری، رایانش ابری می‌تواند پذیرش فناوری اطلاعات سنتی را متحول سازد. رایانش ابری یک الگوی محاسباتی است که در آن تعداد بسیار زیادی از سیستم‌ها به یکدیگر متصل شده‌اند تا زیرساختی پویا و مقیاس‌پذیر را برای برنامه‌های کاربردی ذخیره داده‌ها و فایل‌ها فراهم آورند. سیستم‌های مالیاتی و حسابداری مجموعه‌ای از اطلاعات حساس و محرمانه را پردازش و ذخیره می‌کنند و اتخاذ فناوری ابری نیازمند تحلیل جدی اطلاعات و امنیت نرم‌افزاری است که از طریق فناوری پرازش ابری ممکن می‌شود.

اینترنت اشیا:

هیچ تعریف توافقی شده رسمی برای اینترنت اشیا^{۱۲} وجود ندارد اما به‌طور معمول این فناوری به عنوان سیستمی از دستگاه‌های محاسباتی مرتبط، ماشین‌های مکانیکی و دیجیتالی با شناسه‌های منحصر به فرد و توانایی انتقال داده‌ها از طریق شبکه، بدون نیاز به تعامل انسان با انسان یا انسان با رایانه تعریف می‌شود. اینترنت اشیا در حال حاضر یک فناوری در حال گسترش است که برای اهداف متعددی استفاده می‌شود. در یک سیستم مالیاتی، اینترنت اشیا فرصت‌ها و مزایایی زیادی را ارائه می‌دهد، به عنوان مثال: ادارات مالیاتی می‌توانند از فناوری مزبور برای ردیابی کالاهای مبادله شده، برای کاهش بار مالیات دهندگان شرکتی در ارائه مالیات بر ارزش افزوده یا مالیات بر فروش و نیز برای عوارض غیر مستقیم بر مصرف و گمرک استفاده کنند. کشور برزیل از جمله کشورهای است که اینترنت اشیا نقش مهمی در سیستم مالیاتی آن‌ها ایفا می‌نماید. سیستم Brazil-ID توسط ادارات مالیات ایالت‌های برزیل و اداره مالیات فدرال با مشارکت شرکت‌های حمل و نقل و مراکز تحقیقات فناوری ملی ایجاد شده است. این سیستم مبتنی بر فناوری شناسایی فرکانس رادیویی (RFID) و سایر ارتباطات بی‌سیم است

¹¹ Shakil and Tasnia

¹² Internet of Things (IOT)

که با حذف خدمات اضافی ردیابی کالاهای مبادله شده و تأیید اصالت، استاندارد شناسایی را برای استفاده در محصولات و اسناد مالیاتی در حال گردش در کشور ایجاد می‌کند.

در یک جمع‌بندی ویژگی‌های یک نظام مالیاتی هوشمند را می‌توان به شرح زیر بیان نمود:

- ❖ فرآیندهای کاملاً هوشمند
- ❖ داده‌های باکیفیت از تمامی فعالیت‌های اقتصادی مودیان
- ❖ مجهز به فناوری علوم داده
- ❖ حسابرسی مبتنی بر ریسک
- ❖ تشکیلات اداری متناسب با الزامات هوشمندسازی نظام مالیاتی و حکمرانی هوشمند
- ❖ سیستم‌های خودمختار و یادگیرنده
- ❖ سامانه‌های تحلیلی و تصمیم‌گیرنده
- ❖ مودیان آگاه
- ❖ شایسته‌سالاری در میان مدیران و بهره‌مندی از نیروی انسانی توانمند (بانک توسعه آسیایی، ۲۰۲۲).

۳. فرآیندهای تحول دیجیتال نظام مالیاتی

کشورها برای شروع هوشمندسازی نظام مالیاتی، لازم است ابتدا ارزیابی اولیه‌ای از وضعیت خود در خصوص اینکه در این سفر تحول دیجیتال در کجا قرار دارند، انجام دهند. انجمن اداره مالیات^{۱۳} طرح «بلوغ دیجیتال» را ایجاد کرده است که فرآیند هوشمندسازی را به مراحل تقسیم می‌کند. در این زمینه، یک کشور می‌تواند تعیین کند که در مقیاس بلوغ دیجیتالی در کدام مرحله قرار دارد و جایی که می‌خواهد در پایان باشد را ترسیم کند. با این حال، شایان ذکر است که این طرح بخشی از سفر مالیات دیجیتال است. در شکل ۳ این مراحل به تصویر کشیده شده است.

¹³ The Forum on Tax Administration

انجمن اداره مالیات یک نهاد منحصر به فرد است که کمیسران مالیاتی از بیش از ۵۰ اقتصاد پیشرفته و نوظهور از سراسر جهان را گرد هم می‌آورد. برای بهبود مدیریت مالیاتی، انطباق و قطعیت، به دولت‌ها تخصص و داده‌های مقایسه‌ای و تجزیه و تحلیل شناخته شده بین‌المللی ارائه می‌دهد.

تحول دیجیتال در ادارات مالیاتی برای توسعه و افزایش کارایی، شفافیت و بهره‌وری مهم و ضروری است، همچنین جزء کلیدی در این زمینه، استراتژی درآمد میان‌مدت^{۱۴} (MTRS) و بسیج درآمد داخلی^{۱۵} (DRM) است. تقویت DRM مستلزم بهینه‌سازی سیاست‌های مالیاتی و مدیریت است و طراحی برنامه‌ای برای اصلاح است. برای دستیابی به این دستور کار بلندپروازانه، دولت‌ها باید اهداف خاص و متمایز خود را هم در سیاست مالیاتی و هم در مدیریت تدوین کنند. در سمت سیاست نیز، MTRS می‌تواند اجزا و نقشه راه را برای اصلاحات که با تعهد میان‌مدت دولت همراه است، ارائه دهد. از طرف دولت، نقشه راه دیجیتالی شدن اداره مالیات با ارائه مسیری برای بهبود انطباق مالیات دهندگان، مکمل MTRS خواهد بود.

¹⁴ mediumterm revenue strategy (MTRS)

استراتژی درآمد میان‌مدت، چارچوبی را برای اصلاحات مالیاتی با هدف افزایش درآمدهای داخلی که در طول زمان کاهش یافته است، ارائه می‌دهد. بررسی چشم‌انداز سیاست‌های مالیاتی برای بهبود کارایی در مدیریت درآمد و شناسایی حفره‌های فرار مالیاتی و افزایش انطباق مالیات دهندگان ضروری است.

¹⁵ domestic revenue mobilization (DRM)

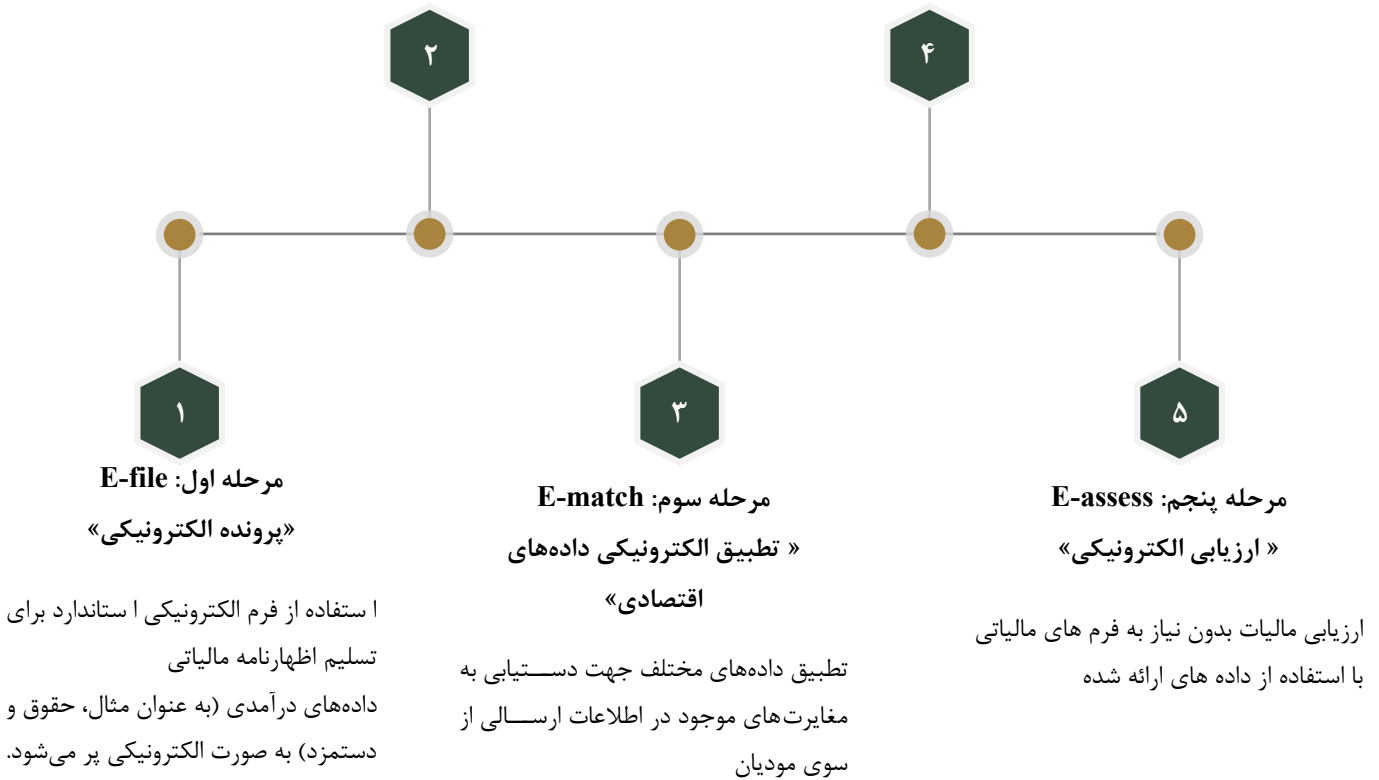
بسیج درآمدهای داخلی، تولید درآمد دولت از منابع مالیاتی و غیر مالیاتی داخلی است که نقش مهمی را در ایجاد یک معماری مالی پایدار برای توسعه پایدار ایفا می‌کند.

مرحله دوم: E-accounting
«داده‌های الکترونیکی فعالیت‌های اقتصادی مودیان»

حسابرسی و بررسی اظهارنامه‌های مالیاتی و اسناد و مدارک به دست آمده از فعالیت‌های اقتصادی و سوابق رفتاری مودیان از طریق دریافت الکترونیکی داده‌های اقتصادی

مرحله چهارم: E-audit
«حسابرسی الکترونیکی»

استفاده از تکنولوژی علوم داده به ویژه روش‌های یادگیری ماشین و داده‌کاوی برای برای حسابرسی مالیاتی

شکل ۳. مراحل بلوغ دیجیتال در نظام مالیاتی

منبع: ارنست یانگ^{۱۶}

¹⁶ Ernst & Young

۴. تاثیر فناوری‌های نسل چهارم صنعت بر نظام مالیاتی

ظهور فناوری‌های انقلاب صنعتی چهارم پیامدهای گسترده‌ای در حوزه مالیات دارد و با تاثیرگذاری بر دستگاه‌های مالیاتی و سیاست‌های مالیاتی فرصت‌های جدیدی را ایجاد کرده است که در ادامه به تشریح برخی از این فرصت‌ها پرداخته شده است.

۱. ایجاد درآمد مالیاتی

به عنوان کارکرد اصلی اداره مالیات، سطح و رشد درآمدهای جمع‌آوری شده یک معیار تأثیر کلیدی خواهد بود و انتظار می‌رود که فرآیندهای مبتنی بر داده‌ها با بهبود کارایی سیستم مالیاتی، سطح بالاتری از درآمد ایجاد کند.

۲. افزایش نرخ‌های انطباق^{۱۷}

با توجه به تاثیر مورد انتظار برای ایجاد درآمد، نرخ‌های انطباق در یک اداره مالیاتی دیجیتالی و هوشمند به‌طور چشم‌گیری افزایش می‌یابد. زیرا تشکیل پرونده برای درآمد و گزارش‌دهی به صورت خودکار انجام شده، مالیات بر ارزش افزوده صورت حساب می‌شود و داده‌های گمرک و مالیات بر ارزش افزوده به طور خودکار مطابقت داده می‌شوند. هرچه میزان انطباق بالاتر باشد، سلامت اقتصادی بیشتر و فرصت‌های دستکاری سود برای مدیریت کمتر است.

۳. کاهش شکاف مالیاتی^{۱۸}

یکی از اهداف اداره مالیاتی دیجیتالی، توانایی انجام وظایف تحلیلی، مانند برآورد مستمر شکاف مالیاتی (اعم از اداری و سیاسی) است. با جریان مداوم داده‌ها، شکاف مالیاتی را می‌توان اندازه‌گیری کرد و پارامترها (منابع شکاف) را پایش کرد. تحلیل شکاف مالیاتی نتایج مثبتی از جمله پیش‌بینی و درک رفتار مودیان در قبال سیاست‌های مالیاتی، کشف ناعدالتی‌ها و نابرابری‌های مالیاتی و کمک به افزایش شفافیت دارد.

۴. سرعت و کارایی عملکرد مالیات‌دهندگان

یکی از اهداف مهم یک اداره مالیاتی پیشرفته دیجیتالی این است که تمام وظایف مالیات‌دهندگان به طور خودکار توسط سیستم ارسال و پردازش می‌شوند (به عنوان مثال، ارسال مستقیم حقوق مالیات‌دهندگان از کارفرمایان، اجتناب از نیاز به تشکیل اظهارنامه و صورتحساب الکترونیکی). علاوه بر این، فناوری پیش‌بینی‌کننده که در

¹⁷ Compliance rates

¹⁸ Tax gap

مکانیزم‌های ریسک و حسابرسی الکترونیکی به کار برده می‌شود، بهره‌وری حسابرسی و دقت ارزیابی ریسک را افزایش می‌دهد که این به نوبه خود، درآمد بیشتری ایجاد کرده و اشتباهات را کاهش می‌دهد. با فیلتر ریسک دقیق‌تر، حسابرسی‌های غیر ضروری در طول زمان کاهش یافته و رضایت مالیات‌دهندگان را در پی دارد.

۵. حل و فصل پرونده‌های مالیاتی

تسریع در فرآیندهای تشکیل پرونده، ارزیابی و ممیزی‌ها به دلیل دیجیتالی شدن منجر به حل سریع‌تر پرونده‌ها و اختلافات مالیاتی معوقه می‌شود.

۶. جلوگیری از فرار مالیاتی و تقلب

یکی از چالش‌های مهم و گسترده در اکثر کشورها به ویژه کشورهای در حال توسعه، نرخ بالای فرار مالیاتی و قدرت پایین دولت در مالیات‌ستانی است. فرار مالیاتی یکی از اجزای اقتصاد غیررسمی است که در آن افراد قانون‌گریز به ازای فعالیت‌های قانونی انجام شده، تمام یا قسمتی از مالیات خود را نمی‌پردازند. ضررهای جهانی ناشی از فرار مالیاتی سالانه بالغ بر ۵۰۰ میلیارد دلار است که سهم قابل توجهی از آن در کشورهای جنوب آسیا و سایر کشورهای با درآمد پایین و متوسط به پایین در آفریقا، آمریکای لاتین و دریای کارائیب رخ می‌دهد (شکیل و تاسنیا، ۲۰۲۲). معرفی یک ابزار هوش مصنوعی مانند یادگیری ماشین، کلان داده، شناسایی بیومتریک، بلاک‌چین، ربات‌های چت و اتوماسیون فرآیندهای رباتیک در اداره مالیات می‌تواند به دولت‌ها کمک کند تا جمع‌آوری مالیات را تسهیل نموده، فرار مالیاتی را کاهش داده و میانگین درآمدشان را افزایش دهند. به‌عنوان مثال نیوزلند نرم‌افزار GenTax^{۱۹} را برای پردازش مالیات اتخاذ کرده است به نحوی که مدیران مالیاتی از هوش مصنوعی برای شناسایی شرکت‌ها و افراد درگیر در فرار مالیاتی استفاده می‌کنند. مقامات مالیاتی با کمک هوش مصنوعی می‌توانند داده‌های مالیاتی همه شرکت‌ها را در زمان واقعی مقایسه کنند، نقاط ضعف مالیاتی را به سرعت شناسایی کنند و اقدامات لازم را برای مبارزه با فرار مالیاتی انجام دهند (هوانگ، ۲۰۱۸، ۲).

باتوجه به اینکه فرار مالیاتی منجر به عدم توزیع مناسب درآمدها در سطح جامعه، افزایش شکاف طبقاتی و اختلال در امنیت اقتصادی می‌شود، استقرار یک نظام مالیاتی هوشمند که تمامی فعالیت‌های اقتصادی و معاملات کشور اعم از واردات و صادرات، سیستم‌های بانکی، شبکه‌های بیمه و تمامی دستگاه‌های اجرایی به سامانه‌های نظام

^{۱۹} GenTax گسترده‌ترین راه حل برای پردازش مالیات مدرن است و در حال حاضر توسط بیش از ۵۶ سازمان مالیاتی و درآمدی در سراسر جهان، از جمله بیش از ۳۵ ایالت ایالات متحده، برای پردازش تقریباً همه اشکال برنامه‌های مالیاتی و درآمد استفاده می‌شود. از سال ۱۹۹۸، طراحی بصری و قابل تنظیم GenTax به اژانس‌های درآمد کمک کرده است تا عملیات خود را مدرن کنند، با شرایط پیش بینی نشده سازگار شوند، ارتباطات ورودی را کاهش دهند و قابلیت‌ها را به طور مداوم گسترش دهند.

مالیاتی کشور متصل شده باشد، مورد نیاز است. این هوشمندسازی سبب می‌شود فاصله مودی و ممیز مالیاتی را به کمترین میزان کاهش داده و همچنین اشراف سازمان به عملکرد و فعالیت واقعی مودیان را تقویت می‌نماید.

۷. کاهش هزینه‌ها

نظام مالیاتی در کشورهای در حال توسعه و توسعه‌نیافته هزینه بالایی مانند میزان کم وصولی، اتلاف وقت مودیان مالیاتی، عدم تخصیص بهینه منابع و... بر جامعه تحمیل می‌نماید. با توجه به اینکه فناوری‌هایی مانند هوش مصنوعی از این قابلیت برخوردار است که به شکل خودکار و بادقت بالا، جرایم بانکی و مالیاتی را تشخیص دهد، می‌تواند هزینه‌های مربوط به نیروی کار را کاهش دهد.

۵. تنگناهای پیش روی هوشمندسازی نظام‌های مالیاتی

تحول بنیادین در یک سیستم مستلزم بررسی ریسک‌ها، تنگناها و مسائل موجود بوده و برنامه‌ریزی دقیق برای اجرای موثر آن ضروری است. موارد زیر در راستای هوشمندسازی سازمان‌های امور مالیاتی شناسایی شده است:

۱ فقدان استراتژی دیجیتال کلی: عموماً طرح‌های تحول دیجیتالی که دولت‌ها در نظر دارند، به صورت پراکنده اجرا شده و از جامعیت برخوردار نیستند. نبود استراتژی کلی، منجر به سیستم‌هایی می‌شود که به یکدیگر متصل نبوده و نرخ پذیرش پایین کاربران، داده‌های ناکافی برای تجزیه و تحلیل را در پی خواهد داشت.

۲ عدم مشارکت نیروی کار: تحول دیجیتال موفق باید با نیروی کار، مدل عملیاتی و طراحی نوآورانه و پایدار اجرا شود. تمامی این موارد بلوک‌های سازنده و مهم در توسعه یک استراتژی دیجیتال هستند. به عبارت دیگر، یکی از مولفه‌های مورد نیاز جهت تحقق نظام مالیاتی هوشمند، کارآ و موثر، منابع انسانی کارآمد، مسئول و هوشمند است. در این راستا می‌بایست استراتژی منابع انسانی با استراتژی نظام مالیاتی همسو و هم‌جهت باشد.

۳ پایین بودن نرخ پذیرش پرونده الکترونیکی و مکانیسم نامناسب جمع‌آوری داده‌ها: نرخ پذیرش پرونده‌های الکترونیکی بر میزان داده‌های دیجیتال جمع‌آوری شده توسط مقامات مالیاتی تأثیر می‌گذارد. به عنوان مثال در آسیا و اقیانوسیه، برخی از حوزه‌های قضایی با نرخ پذیرش پرونده الکترونیکی نسبتاً پایینی روبرو هستند. در دسترس بودن داده‌ها اغلب یکی از دیگر فاکتورهای لازم برای تحول دیجیتال است.

۴ تبادل داده: یک راه متداول برای گسترش مجموعه داده‌های دیجیتال، تبادل داده با سایر نهادهای نظارتی، به عنوان مثال، شرکت و بورس اوراق بهادار است. در این زمینه موانعی که مقامات مالیاتی با آن روبرو هستند شامل قوانین مربوط به ذخیره‌سازی داده‌ها و امنیت آن‌ها است.

مدیریت تغییر و فرآیندهای توانمندسازی: بدون یک فرآیند مدیریت تغییر مناسب، بعید به نظر می‌رسد که تحول دیجیتال از پشتیبانی داخلی کامل برخوردار باشد و در نهایت تاثیر اتوماسیون به دست آمده کمتر از حد انتظار است. می‌توان بیان نمود نظام مالیاتی هوشمند، تمام فرآیندهای سازمان را تحت تاثیر قرار داده و در چنین شرایطی نیاز است سازمان‌های امور مالیاتی در جوامع متناسب با نظام مالیاتی هوشمند طراحی و تغییرات لازم اعمال شود (سو^{۲۱}، ۲۰۲۳).

²¹ Su

۶. نتیجه‌گیری و توصیه‌های سیاستی

جهان دیجیتالی امروز به‌طور اجتناب‌ناپذیری در حال تغییر عملکرد اقتصادی کشورها، ایجاد تحول و حذف مدل‌های سنتی کسب‌وکار بوده و موجب شکل‌گیری فصل نوینی از روابط متقابل بین افراد، نهادها، شرکت‌ها و دولت‌ها است. در چنین محیط در حال تغییری، تحول نظام مالیاتی همواره موضوع بسیار مهمی برای فعالان دولتی و بخش خصوصی بوده است. سیاست‌های مالیاتی می‌بایست با این محیط در حال تغییر متناسب و سازگار شده و از شفافیت کافی به‌منظور دستیابی به رشد اقتصادی بلندمدت و پایدار برخوردار باشد.

بر اساس نتایج تحقیقات این گزارش، چهار توصیه سیاستی زیر پیشنهاد می‌شود:

۱. دولت‌ها می‌بایست به‌طور فعال بر ارتقاء جمع‌آوری و مدیریت مالیات دیجیتال متمرکز باشد. ادارات مالیات می‌توانند قابلیت‌های کسب اطلاعات و داده‌های خود را از طریق استانداردسازی سیستم اطلاعاتی خود بر مبنای فناوری‌های انقلاب صنعتی چهارم، به‌طور مشترک با سایر پلتفرم‌ها افزایش دهند.

۲. زمانی که سیستم بانکداری تجاری تحت تسلط بانک‌های دولتی است و تخصیص منابع اعتباری به شدت به نفع شرکت‌های دولتی است، کسب حمایت اعتباری برای شرکت‌های خصوصی دشوار خواهد بود. بنابراین، برخی از شرکت‌های خصوصی به احتمال زیاد تمایل به اجتناب از مالیات به عنوان وسیله‌ای برای کاهش محدودیت‌های مالی خواهند داشت. بنابراین، ایجاد فضای کسب و کار عادلانه با برخورد یکسان با شرکت‌های خصوصی و دولتی در تخصیص منابع اعتباری، مشوق‌های مالیاتی و یارانه‌ها می‌تواند انگیزه شرکت‌های خصوصی برای رفتار اجتناب از مالیات را کاهش دهد. لذا ایجاد ساختار مناسب و مرتبط با اخذ مالیات عادلانه مبتنی بر فناوری‌های دیجیتالی به‌منظور سازماندهی، سیاست‌گذاری ضروری است.

۳. در مناطقی با سطح توسعه مالی پایین، کانال‌های تامین مالی خارجی برای شرکت‌ها محدود بوده و اندازه بازار سرمایه کوچک است در نتیجه نمی‌تواند پاسخگوی نیاز سرمایه‌ای بنگاه‌ها باشد و می‌تواند منجر به افزایش انگیزه اجتناب مالیاتی شود. بنابراین، دولت‌ها باید به اصلاح نظام مالی از طریق افزایش رقابت پذیری مؤسسات مالی، افزایش تکنولوژی‌های نوین مالی و بهبود کارایی تخصیص سرمایه ادامه دهند.

۴. از آنجایی که بهبود در مکانیسم مالیاتی یک کشور با استقرار فناوری‌های نوین می‌تواند به کاهش اجتناب مالیاتی و ارتقای عملکرد نظام مالیاتی کمک کند، دولت‌ها می‌بایست ایجاد سازوکار مطلوب جهت رصد فعالیت در حوزه کسب‌وکار دیجیتال، استفاده از مشوق‌های مالیاتی برای فعالان اقتصاد دیجیتال، تصویب قوانین و سیاست‌های لازم در زمینه توسعه نظام مالیاتی هوشمند و کاهش هزینه تمکین مودیان از رویه‌ها و مقررات را درست‌تر کار خود قرار دهند.

1. Enholm, I. M., Papagiannidis, E., Mikalef, P., & Krogstie, J. (2022). Artificial intelligence and business value: A literature review. *Information Systems Frontiers*, 24(5), 1709-1734.
2. Rahimikia, E., S. Mohammadi, T. Rahmani, and M. Ghazanfari. 2017. Detecting Corporate Tax Evasion Using a Hybrid Intelligent System: A Case Study of Iran. *International Journal of Accounting Information Systems* 25: 1–17.
3. Shakil, M. H., & Tasnia, M. (2022). Artificial intelligence and tax administration in asia and the pacific. In *Taxation in the Digital Economy* (pp. 45-55). Routledge.
4. Huang, Z. (2018). Discussion on the development of artificial intelligence in taxation. *American Journal of Industrial and Business Management*, 8(08), 1817.
5. Warren, J. D; Moffitt, Jr. K; and Byrnes, P. (2015). How Big Data Will Change Accounting? *Accounting Horizons*, Vol. 29, No. 2, Pp. 397-407.
6. Ruan, J., Yan, Z., Dong, B., Zheng, Q., & Qian, B. (2019). Identifying suspicious groups of affiliated-transaction-based tax evasion in big data. *Information Sciences*, 477, 508-532.
7. Su, L. (2023). Tax Administration Digitization and Corporate Tax Avoidance: A Quasi-Natural Experiment Based on the Golden Tax III Project in China.
8. Asian Development Bank (2022). Launching a digital tax administration transformation what you need to know.